

16.9.25

לכב'

גב' רונית רוזין - מנהלת הרשות לזכויות ניצולי השואה
גב' גליה מאיר אריכא – היועצת המשפטית של הרשות

ג.נ.,

הנדון: סיכום של ממצאי בדיקתי בנושא מטפלי ברה"ן של העמותות "עמך" ו"מרכז אלה"
וחוו"ד מקצועית בנושא טיפול פסיכותרפי

1. במהלך חודש יולי – ספטמבר 2025 בחנתי רשימות מפורטות של מסמכי מטפלים בתחום ברה"ן, שהוגשו לעיוני ע"י עמותות "עמך" ו"מרכז אלה", לעניין עמידתם של המטפלים בתנאי המכרז החדש בנושא הטיפול הנפשי לניצולי השואה מטופלי הרשות לזכויות ניצולי השואה.
2. בשלב ראשון ערכתי בדיקה מפורטת של נתוני המטפלים אשר אינם עומדים במדויק, בכול מדדי המכרז הנוכחי ואשר מטפלים בפועל בניצולי שואה לאורך שנים.
3. בהמשך, ערכתי מפגש מקצועי רחב בתחום ברה"ן עם המנהלת הקלינית של עמותת "מרכז אלה" ועוזריה ובהמשך ערכתי שתי פגישות מקצועיות עם המנהל הקליני וסמנכ"לית המקצועית של עמותת "עמך".

ממצאי הבדיקה:

בדיקת החומרים והמפגש המקצועי עם עמותת "מרכז אלה" העלו את הנושאים העיקריים הבאים:

1. העמותה מחייבת את כול המטפלים בניצולי השואה לבצע שני סוגי הדרכה על טיפול פסיכותרפי שוטף (supervision) המבוצע ע"י מטפל בכיר / המנהלת הקלינית. ההדרכה הנדונה מבוצעת בצורה פרטנית מול המטפל, במהלכה עוברים על טיפולים ספציפיים ובנוסף מתבצעת בקביעות, הדרכה קבוצתית במהלכה מובאים בין השאר, מקרי טיפול ומיועדת גם להעמקת הקשר והמידע המקצועי בין המטפלים.
2. העמותה מארגנת קורסים / השתלמויות ייעודיים למטפלים בנושאים ספציפיים כגון: עדכון טיפולי בתחום הפוסט טראומה וטיפול בגיל המבוגר. העמותה הסכימה לדרישת הח"מ והרשות לחייב מטפלים ותיקים, על פי רשימה שנדונה בישיבה המשותפת, להשתתף ולעבור את ההשתלמויות הנדונות.

מען מרפאה: רח' בורוכוב 54 גבעתיים

מען למכתבים: ת.ד. 16620 תל - אביב 6116601

טל. 053-3328832 פקס. 153-53-3328832 מייל: mbclinic88@gmail.com

3. במהלך בדיקתי מול העמותה מצאתי כי החלק הארי של המטפלים, למרות שלא עמדו במדויק במדדי המכרז, הינם כשירים לטפל בניצולי שואה, כיוון שמעבר לעמידתם בתנאי הבסיסי האקדמי, כגון תואר שני בעבודה סוציאלית או בפסיכולוגיה, עברו המטפלים הכשרות ממושכות וספציפיות המתאימות לטיפול בניצולי השואה, כגון: השתלמות דו שנתית או תלת שנתית מוכרת אקדמית בטיפול פסיכותרפי התנהגותי – קוגניטיבי וכן הכשרות ספציפיות של טיפולים בפוסט טראומה כגון השתלמויות (דו שלביות) בתחום ה- EMDR ועוד.

בדיקת החומרים והמפגשים המקצועיים עם עמותת "עמך" העלו את הנושאים העיקריים הבאים:

1. תואר בפרוטרוט הליך קבלת מטפלים חדשים למסגרת העמותה תואר כי בנוסף לבדיקת תעודות מקצועיות המועמד/ת נדרש/ת לבצע תהליך מקיף הכולל 2-3 ראיונות קבלה. העמותה לא מוותרת על סטנדרטים מקצועיים ובמידת הצורך מטפלים שלא עומדים בדרישות מוחלפים.
2. דיווח בהרחבה על המבנה ארגוני ומקצועי של העמותה הכוללת 16 סניפים ברחבי הארץ ומעסיקה כיום כ-500 עד 600 מטפלים פעילים.
3. דיווח על מבנה ההדרכה המחייב את כול המטפלים בניצולי השואה הכולל כוללת לפחות 2 פגשים פרטניים בחודש (supervision) לכל מטפל ובנוסף 2 מפגשים של הדרכה קבוצתית. ההדרכות הנדונות מבוצעות ע"י מטפל בכיר המועסק במסגרת העמותה כאשר התמחותו היא טיפול בגיל הזקנה וטיפול בהפרעת דחק בתר חבלתית (פוסט טראומטית). במהלך ההדרכות מבוצעת בקרה מקצועית על הטיפולים הניתנים לניצולים.
4. התקבל דיווח מפורט בעל פה, בנוסף לסיכום בכתב של מערך ההדרכה, הקורסים והשתלמויות (כולל רשימת סמינרים לשנת 2024-2025), תוכנית פעילות שנתית במספר סניפים של העמותה.
5. דיווח ע"י הנהלת העמותה וכן נערך דיון רחב באשר לתוכנית ההתמחות והעסקה של מתמחים בפסיכולוגיה קלינית ("מתמחים") – המדובר בבוגרי תואר שני בפסיכולוגיה קלינית הנמצאים בתקופת התמחות. עמותת "עמך" מוכרת להתמחות בפסיכולוגיה קלינית. במהלך שלוש שנות ההתמחות במסגרת "עמך" מקבל כול מתמחה בכול שנה ובקביעות: הדרכה פרטנית שבועית בפסיכותרפיה, הדרכה פרטנית שבועית בנושא אבחון פסיכולוגי, שתי קבוצות הדרכה בפסיכותרפיה, שנת הדרכה על טיפול בגישה קוגניטיבית התנהגותית (CBT), סמינר קריאה תיאורטי בכול שנות ההתמחות. המתמחים משתתפים בקביעות בהרצאות ושיבוט צוות לימודיות, ישיבות פסיכולוגים והכשרות ממוקדות במסגרת סניפית או ארצית המתאימות לצרכים כגון אלה של ניצולי השואה. דיווח (ואומת ע"י הח"מ), בנושא העסקת מתמחים בפסיכולוגיה

- קלינית, כי משרד הביטחון מעסיק מתמחים משנה ג' להתמחות בפסיכולוגיה קלינית, שהאישור להעסקתם מוגבל לחמש עמותות בלבד אשר מעניקות "מעטפת מקצועית" שהתקבלה במסגרת הנדונה. עמותת "עמך" נכללת ברשימת העמותות המאושרות.
6. ניתן דיווח ונערך דיון בנושא פרקטיקנטים בפסיכולוגיה קלינית – המדובר בסטודנטים לתואר השני בפסיכולוגיה קלינית שאינם פסיכולוג מוסמך. "הפרקטיקום" בפסיכולוגיה נמשך כשנתיים במהלך הלימוד לתואר השני ולפני שלב ההתמחות. דווח כי הפרקטיקנטים מקבלים במסגרת "עמך" – הדרכה אישית, קבוצתית, הם משתתפים בשיבות מקצועיות, סמינרים והשתלמויות ובנוסף מקבלים הדרכה אישית וקבוצתית במוסד האקדמי בו לומדים.
7. עמותת "עמך" חנכה בימים אלה בית ספר חדש לפסיכותרפיה ומוכר אקדמית ללימודים תלת שנתיים בפסיכותרפיה. השנה יתחילו 18 תלמידים את לימודיהם במסגרת זו.

נושאים נוספים שעלו במהלך הפגישות עם העמותות:

1. בקשה לאישור לטיפול בניצולי שואה של מטפלים בוגרי תואר שני בעבודה סוציאלית, שהינם אנשי מקצוע מוסמכים, הנמצאים במהלך לימודי הפסיכותרפיה התלת שנתית ומקבלים הדרכה ע"י העמותות (כמפורט בפרקים הקודמים) בנוסף למסגרת הלימודית בפסיכותרפיה, תוך התחייבות של העמותות לעיבוי נוסף של ההדרכה של מטפלים, תוך מתן עדכון ובכפוף לבקרה המבוצעת ע"י הרשות בנושא.
2. נושא העלייה המתמדת בצורך בטיפול במסגרת טיפול נפשי בבית הניצול, לנוכח גילם המתקדם והירידה ביכולת הניידות של הניצולים. דווח כי כיום כבר כמחצית מהטיפולנים מבוצעים במסגרת בית המטופל וכבר קיימת רשימת המתנה שהולכת וגדלה לנוכח מיעוט מטפלים המוכנים לעבוד בתנאים הכספיים הניתנים להם במסגרת המכרז. עיקר הבעיה כיום נמצאת באזור דרום הארץ ובמיוחד בעיר אשקלון.
3. דיון בנושא הצורך בטיפול פסיכיאטרי מקוון בהתייחס לנתונים בסעיף 2.
4. מיעוט וחסר של ממש במטפלים בשפה הרוסית ובקשת הקלה מסוימת באישורם של מטפלים ספציפיים אלה.

ממצאי הבדיקה:

מטפלי עמותת "מרכז אלה":

א. 104 מטפלים מתוך 143 מטפלים של "מרכז אלה" שנבדקו על ידי, אושרו להמשך טיפול רציף והמשכי בניצולי השואה. המדובר בקבוצת מטפלים, אשר במהלך בדיקתי המציאו את האישורים המתאימים ונמצאו כעומדים בתנאי המכרז ובנוסף קבוצה של מטפלים, אשר עומדים בתנאי של בוגרי תואר שני בעבודה סוציאלית עם תעודת רישום כחוק ואשר על פי ממצאי בדיקותיי עברו השתלמויות מקצועיות דומות או זהות מקצועית וקלינית ללימודי הפסיכותרפיה התלת שנתית לדוגמא: עו"ס בעל תואר שני עם ניסיון טיפולי של חמש שנים לפחות והוא בוגר בית ספר דו שנתי לפסיכותרפיה (כולל פסיכותרפיה קוגניטיבית התנהגותית במוסד מוכר) וכן בוגר ההשתלמות הדו שלבית בטיפול בהפרעת דחק בטר חבלתית (הפרעה פוסט טראומטית) בשיטת EMDR.

ב. 33 מטפלים, שלא עמדו בעת הבדיקה במדדי הבדיקה, יאושרו זמנית לשנה בלבד וזאת לצורך סיום הקשר הטיפולי עם מטופליהם, בתוך השנה הנדונה. בתום השנה יש לגרוע אותם מרשימת המטפלים. יחד עם זאת, אני ממליץ שמהלך השנה הקרובה תהיה למטפלים אלה אפשרות להציג אישורים בנושא הסמכה / לימודים שלא הועברו לעיוני במהלך הבדיקה. המסמכים יועברו לעיון ע"י העמותה המטפלת, לרשות לזכויות ניצולי השואה, במסגרת הייעוץ והבקרה של הרשות בנושא הטיפול הפסיכותרפי.

ג. שאר המטפלים, שמסמכיהם נבדקו, נמצאו כלא מתאימים להמשך טיפול בניצולים והוצאו מרשימת המטפלים.

מטפלי עמותת "עמך":

א. 90 מטפלים מתוך 124 מטפלים של עמותת "עמך" שנבדקו על ידי אושרו להמשך טיפול רציף והמשכי בניצולי השואה. המדובר באותן מדדים שנבחנו בעמותת "מרכז אלה" כמפורט בסעיף ממצאי הבדיקה סעיף א' בעמוד זה.

ב. 15 מטפלים שלא עמדו במדדי הבדיקה יאושרו זמנית לשנה בלבד וזאת לצורך סיום הקשר הטיפולי עם מטופליהם בתוך שנה. בתום השנה יש לגרוע אותם מרשימת המטפלים. אני ממליץ כי למטפלים אלה תינתן אפשרות להציג מסמכים במפורט בסעיף ב. בעמוד זה.

ג. שאר המטפלים שמסמכיהם נמצאו כלא מתאימים להמשך טיפול בניצולים, הוצאו מרשימת המטפלים.

דיון:

הח"מ עוסק בתחום הפסיכוגריאטריה (פסיכיאטריה של הזקנה) מאז שנת 1990 ושייך ל"דור המייסדים" בתחום זה. לאורך השנים 1992-2009 שימשתי כיועץ מקצועי בתחום הפסיכיאטריה של הזקנה במסגרת "מכבי שירותי בריאות", כ"כ שימשתי עד לשנת 2010 כיועץ פסיכיאטרי - פסיכיאטר ראשי של המוסד לביטוח לאומי בתחום הנכות ובתחום הסיעוד. במהלך השנים 2010 ועד 2014 עבדתי כרופא הראשי של הרשות לזכויות ניצולי השואה.

לנוכח ניסיוני הרב בתחום הטיפול הנפשי בניצולי השואה, כמו גם מעורבות ישירה בטיפולם של אלפי ניצולי שואה במסגרות הנדונות וכרופא פסיכיאטר, העוסק גם בטיפול פסיכותרפי אבקש להבהיר מספר נושאים בעלי חשיבות עליונה בטיפול הפסיכותרפי לניצולי השואה:

1. שיעור גבוה של ניצולי שואה סובלים מהפרעת דחק בתר חבלתית (הפרעה פוסט טראומטית), חלקם לוקים בהפרעת דחק בתר חבלתית מורכבת, הפרעת חרדה והפרעות אפקטיביות (הקשורות לשינויים במצב הרוח). מעבר ובנוסף לסימנים הקליניים של כול אחת מההפרעות הנ"ל, הניצולים מתמודדים עם משקעים רגשיים הכוללים אובדן לסוגיו, תחושות אשמה, ניתוק ובדידות, תחושת רגישות לנטישה, חוסר יציבות וקושי ביצירת אמון.
2. הטיפול הפסיכותרפי מהווה נדבך חשוב בטיפול הנפשי של הניצולים. חלקם נמצא במעקב פסיכיאטרי תרופתי לאורך שנים. הטיפול הפסיכותרפי לסוגיו (פרטני, קבוצתי, השלכתי) מאפשר בדרכים רבות ומגוונות את עיבודן של תחושות, תסמינים וחוויות אלה, מאפשר שיקום וחיזוק של יכולות וגם בתחום הזהות, מאפשר הפחתה ושיתוף מקצועי של הסבל הכבד שלעיתים קרובות אין בו הפסקות וכן הכללה של המטען הרגשי הכבד. קשר טיפולי עקבי, אמין יציב ובטוח בטיפול בניצול/ה מהווה נדבך בעל משמעות קריטית למטופל. המטפל מהווה דמות המכילה ומחזיקה באופן רציף את סיפור החיים של הניצול, אמינותו של המטפל, היותו דמות קבועה וזמינה, לעיתים לא רק בשעות הטיפול הקבועות, במקרי דחק והחמרה במצב נפשי, שהינם מצבים שכחים, מביאה להיווצרות של קשר טיפולי בעל משמעות מיוחדת וייחודית עם הניצולים.
3. הפסקה פתאומית של טיפול פסיכותרפי ממושך עלולה להביא להחמרה קשה במצב הנפשי של הניצול/ה מכיוון שבמצב כזה עלולים להתרחש מספר תהליכים בעלי משמעות קריטית וקשה אצל המטופל. לדוגמא:

- א. התגברות של תחושת הבגידה וחוסר האמון המהווה ממילא נקודת חולשה. נושא הפגיעה באמון עלול להיות רחב ומעבר לשבירת האמון במטפל עלולה הפגיעה באמון להתרחב גם בקשרים בינאישיים, זוגיים ומשפחתיים.
- ב. הפסקת פתאומית בטיפול עלולה לגרום בסבירות גבוהה ביותר ועד קרוב לוודאי, להחמרה בהסתמנות נפשית כגון החמרה בהסתמנות הבתר חבלתית: בהיזכרות ומחשבות חוזרות וחודרניות בעירות, התגברות פלשבקים, הפרעות בשינה עם סיוטי וביעותי לילה, התגברות של ההימנעות, התגברות עוררות היתר לסוגיה התגברות הדיכאון לתסמיניו כולל תחושת ייאוש, חוסר מוצא ירידה תפקודית ומחשבות אובדניות וכן התגברות ההסתמנות החרדתית.
- ג. עלולה להגביר ולהחמיר את תחושת הנטישה שהייתה קיימת ממילא וכן את תחושת הבדידות. בשל גילם המתקדם, ניצולים רבים חווים אובדנים רבים כולל מוות במשפחה, החמרה של מחלות גופניות עם השלכה על תפקודי היום יום, אובדן העצמאות ובגידת הגוף ועוד. הפסקת טיפול פסיכותרפי פתאומית עלולה לגרום להתגברות של כול הנ"ל.
- ד. עלולה להביא להתגברות הנטייה להתבודד / להסתגר / עד לכדי וויתור לא רק על טיפול פסיכותרפי בהמשך אלא אף ויתור על טיפול רפואי בכלל תוך הזנחה עצמית לנוכח תחושה של "אין על מי לסמוך ולפיכך אין כול טעם להמשיך".
4. לנוכח זאת, נושא סיום של טיפול פסיכותרפי מהווה תהליך שונה וייחודי אצל ניצולי השואה בהשוואה לטיפול פסיכותרפי "רגיל". הסיבות לכך רבות כמפורט מעלה: המשמעות המיוחדת של הקשר הטיפולי המהווה מייצב ומתווך של תחושת קביעות, יציבות וביטחון.
- העלייה בגיל מביאה עימה בשכיחות גבוהה, העלאה והתגברות של זיכרונות ומצבי דחק מודחקים הבאים לידי ביטוי בהפרעות שונות בשינה והתגברות של החלימה וסיוטי הלילה מתקופת השואה וכן מהעובדה המצערת שעבור רבים מהניצולים המצב הבטחוני בארץ והתמשכות של המלחמה האחרונה מביאה לכך שאצל חלק מניצולי השואה, אין המדובר רק בטראומת עבר אלא בטראומה מתמשכת ונוכחת ביתר שאת גם כיום. כול אלה עלולים להיות במגמה של התגברות והחמרה במידה וטיפול פסיכותרפי יופסק בפתאומיות.
5. טיפולים פסיכותרפיים לניצולי שואה מתמשכים בדרך כלל לאורך שנים ארוכות ולעיתים עד לסוף החיים או עד מצב שהמצב הקוגניטיבי של המטופל אינו מאפשר כבר טיפול פסיכותרפי. לפיכך, סיום מאולץ של טיפול פסיכותרפי אצל ניצולי שואה, חייב להיות תהליך ממושך, איטי ומדורג של בין 6-12 חודשים לפחות ולעיתים אף מעבר לזה תוך עמידה במספר כללים מקצועיים עיקריים.
6. ומהכלל אל הפרט, קיימת חשיבות ברורה לצורך בפרידה הדרגתית וממושכת, במקרים בהם מטפל ותיק ומוכר, שאינו עומד בתנאי הסף הפורמליים של המכרז החדש, ולא אושרה כשירותו להמשך טיפול על ידי הגורם המקצועי ברשות,

לצורך החד משמעי לאפשר לו סיום טיפול פסיכותרפי, תוך ניסיון להקטנה של הסיכונים למטופל כמתואר, לתקופה של 6-12 חודשים לפחות. יתכנו מקרים פרטניים ספציפיים שיצריכו הליך ארוך יותר.

7. **במהלך בדיקתי מול העמותות מצאתי כי החלק הארי של המטפלים, למרות שלא עמדו במדויק במדדי המכרז, הינם כשירים לטפל בניצולי שואה, כיוון שמעבר לעמידתם בתנאי הבסיסי האקדמי (כגון תואר שני בעבודה סוציאלית או בפסיכולוגיה) עברו המטפלים הכשרות ממושכות וספציפיות המתאימות לטיפול בניצולי השואה, כגון: השתלמות דו שנתית או תלת שנתית מוכרת אקדמית בטיפול פסיכותרפי התנהגותי – קוגניטיבי וכן הכשרות ספציפיות של טיפולים בפוסט טראומה כגון השתלמויות (דו שלביות) בתחום ה- EMDR ועוד.**

המלצות :

1. לנוכח ממצאי בדיקתי אושרו מטפלים להמשיך טיפול רציף בניצולי השואה הם יתוגמלו בהתאם לטבלה המצורפת למכרז המטפלים.
2. מטפלים נוספים שלא עמדו במדדי הבדיקה לאישור המשך טיפול יתבקשו לסיים את הטיפול בניצולי השואה בתוך שנה ואז יגרעו מטפלים אלה מרשימת המטפלים בניצולי השואה. יחד עם זאת אני ממליץ לאפשר למטפלים אלה להציג מסמכים ותעודות על ניסיון טיפולי, לימודים והכשרות שלא הוצגו לעיון הח"מ מסיבה כלשהיא. המסמכים יועברו לבדיקה ברשות ע"י העמותות בהתאם לנוהל הבקרה של הרשות לזכויות ניצולי השואה במהלך החודשים הקרובים.
3. לאחר שבדקתי את נושא המתמחים בפסיכולוגיה, שמעתי את עמדת העמותות ועיינתי במסמכים שהמציאו לעיוני, אני ממליץ לאשר את עבודתם בטיפול בניצולי השואה של המתמחים בפסיכולוגיה קלינית משנה ג' להתמחות העובדים במכון מוכר ובכפוף להיותם בהדרכה רציפה של פסיכולוג בכיר בתחומם (כדוגמת עמותת "עמך") לצורך המשך טיפול בניצולי השואה. אני מבקש להדגיש כי קיימת כיום, לנוכח הצורך המואץ במטפלים בתחום, מצוקה משמעותית בכוח אדם טיפולי בתחום הפסיכולוגיה והפסיכיאטריה. הצורך במתן המשך טיפול רציף במסגרת העמותה ובעיקר בתחום הטיפול בבית מצריך כיום להכניס את המתמחים כמפורט למסגרת הטיפולית של ניצולי השואה. יש לציין שמשרד הביטחון עשה זה מכבר את הפעולה הנדונה. אני ממליץ לתגמל את המתמחים כמפורט לפי תעריף "מטפל השלכתי" במרכז הטיפול - (מר- הש012) ולפי (בי-הש015) בטיפול בבית. אני ממליץ להכניס לרשימת המטפלים את הפסיכותרפיסטים בעלי תואר שני בעבודה סוציאלית אשר לומדים בשנת הלימודים השלישית בבית הספר לפסיכותרפיה ולתגמל אותם כמו המתמחים בפסיכולוגיה בסעיף 3 (ראה סעיף 3).

ד"ר משה ברוך

מומחה בפסיכיאטריה של מבוגרים

מ.ר. 17279 מ.ר.מ. 10731

5. אני ממליץ לבטל בטבלת השכר את סעיפים (עמודה 6 – מר-הש013, ועמודה 7 - בי-הש16 כיוון שמדובר בתגמול שאינו ראוי ומתאים למטפל מוסמך כלשהו בתחום ברה"ן. ממליץ לחלק את ה"מטפלים ההשלכתיים" לשתי קבוצות מטפלים בלבד עם ותק של מעל 6 שנים ומעל 3 שנים (כמו אצל הפסיכותרפיסטים והפסיכולוגיים הקליניים המורשים בטבלה).
6. בנושא הפרקטיקנטים לפסיכולוגיה - לאחר ששמעתי סקירה רחבה על הלימוד וההדרכה שמקבלים מצאתי כי הן מבחינה מקצועית גרידא, המדובר בסטודנטים צעירים חסרי ניסיון קליני, אשר לא סיימו עדיין את לימודיהם בתחום הקליני, אשר בנוסף נמצאים בפער גילי עצום מהניצולים, בנתון של גילם הנוכחי. לנוכח זאת אני מעריך שאין מקום לאשר פרקטיקנטים כמטפלים בשכר ע"ח הרשות, בניצולי שואה.
7. לנוכח העובדה שמספרם של טיפולי הבית והטיפולים המקוונים בתחום הפסיכולוגי והפסיכיאטרי רק ילכו ויעלו, לנוכח העלייה בגיל הניצולים והשלכתה על ניידותם, אני ממליץ לאשר טיפול פסיכיאטרי מקוון. מבחינת תשלום, בהתאם לבדיקתכם המקצועית מבחינה תקציבית.

בכבוד רב ובברכה,

ד"ר משה ברוך
מומחה בפסיכיאטריה של מבוגרים
ובפסיכיאטריה של הזקנה (פסיכו גריאטריה)